

bonum et malum non sunt simul: si vero comparentur secundum rationem genericam, malum est simul cum bono. Conferatur Suarez M. D. XI, Thomas I. p. qq. XLVIII, XLIX.

Absoluta tractatione de proprietatibus entis, quaeri potest, cur tot sint et non plures. Iam vero liquet 1° nullas alias cognosci, quae sint omnibus entibus communes: 2° analysi instituta entis nullas alias deprehendi posse, quae ex entis ratione per se dimanent: huiusmodi autem deberent esse quae propriae sint entis, omnibusque proinde entibus communes.

CAPUT II

De primis Entis realis divisionibus.

DE SUBSTANTIA ET ACCIDENTE.

I Prima divisio Entis universalissima est in substantiam et accidens. Quaestio quidem esse potest an accidens, aut omne, aut aliquod saltem sit ens distinctum realiter a substantia; verum non praeoccupata modo solutione huius quaestionis, liceat de hac prima Entis divisione disserere secundum communem methodum philosophorum, supposita distinctione secundum rationes formales, quae evidentissima est.

II Itaque ut substantiae notio informetur, haec iuvat ex Aristotele (Categor. c. 2) mutuari. « Entium quaedam de subiecto aliquo praedicantur, in nullo autem sunt subiecto: quemadmodum *homo* de subiecto quidem dicitur (ut Socrates est homo), in nullo autem est subiecto. Quaedam vero in subiecto quidem sunt, de nullo autem subiecto praedicantur; (dico autem in subiecto esse quod in aliquo est non tanquam pars eius existens, nec potest esse extra illud, in quo est): sicut haec ars grammaticae in

subiecto est scilicet in anima, de nullo autem subiecto dicitur. » Vides discrimen inter haec duo: *praedicari de subiecto*, et *esse in subiecto*: neque idem esse quod utrobique appellatur subiectum. *Aliquid praedicari de subiecto* est aliquid de aliquo affirmari; atque id, de quo aliquid affirmatur, subiectum vocatur, quod est nempe subiectum propositionis. Quid autem sit *esse in subiecto* docuit Aristoteles, iisque competit, quae accidentia appellantur; quare subiectum, in quo aliquid est, est id quod subest accidentibus. Pergit Aristoteles. « Quaedam autem de subiecto dicuntur, et in subiecto sunt: quemadmodum scientia in subiecto est nempe anima, et de subiecto praedicatur, puta grammatica. Quaedam autem neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur, ut *hic homo, hic equus* ».

III Qua doctrina praestituta sic (c. 3) pergit ad definitionem substantiae: « Substantia propriissime, primo, et maxime dicta, est ea quae neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: ut *hic homo, hic equus*. Substantiae vero secundae dicuntur species, in quibus primae substantiae reperiuntur ». Scilicet ad removendas ideas platonicas, distinguit substantias in primas, et secundas: secundae sunt substantiae abstractae; quae dicuntur secundae, tum quia non sunt vere substantiae, tum quia ex primis, h. e. realibus substantiis per mentis abstractionem colliguntur. Substantia ergo prima est ea, quae neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est.

IV Iam vero si praecisio fiat a differentia primae substantiae, et secundae (haec est ea, quam primo loco c. 2 descripsit Aristoteles), reliquum erit substantiam esse *ens quod in nullo subiecto est*. Huc autem redit definitio communis substantiae: *ens per se*. Scilicet nomine substantiae intelligimus id, cui alia insunt (si etymologia, et prima impositio nominis spectetur), et quod nulli inest. Quare notio substantiae partim est relativa, prout dicit ordinem ad alia, quibus subest; partim absoluta, prout est in se, nulli subiecto inhaerens. Quatenus est notio relativa, exprimit subiectum ultimum affectionum, subiectum unum plurium

affectionum, subiectum permanens affectionum sibi succedentium. Quatenus absoluta est, exprimit id quod per se est, scilicet ens quod natura sua non postulat esse in alio, imo exigit esse per se. Idcirco additum *per se* non significat independentiam a causa, sed independentiam a subiecto. Haec porro independentia est perfectio positiva.

V Liqueat 1° notionem absolutam esse priorem, in ordine reali, notione relativa: oportet enim esse ens per se existens, ut sit subiectum affectionum: 2° notionem absolutam esse solam essentialem; etsi enim desint affectiones, si sit per se, manet substantia; et potest reapse esse substantia prorsus immutabilis, totaque in actu, quae nihil habeat praeter esse per se: quod est maxima perfectio, ut in theologia videbimus. Quare hac sola essentiali notione usus est ipse Philosophus in definienda substantia.

VI Accidens e contrario illud est, quod est in subiecto, non tamquam pars eius, nec potest esse seorsim ab eo. Tria ergo iuxta Philosophum ad rationem accidentis requiruntur. Primum quod sit in subiecto; quod quidem non perinde est ac esse in aliquo tanquam in loco aut recipiente; sed est *esse alterius, eique inexistendo existere*. Alterum est, non esse partem subiecti cui inest, quemadmodum pars corporis est pes, manus, caput: quae proinde accidentia non sunt, sed partes dicuntur. Tertium est *esse non posse seorsim ab eo* (saltem naturaliter): quod enim seorsim a subiecto esse potest, est ens per se stans, h. e. substantia. Ita actus vitalis, figura, motus etc. nequeunt esse seorsim a subiecto.

His positus, nunc primum de substantia disputandum.

THESIS XIII^a

I Clara est notio substantiae: II atque evidens est principium quod dicitur substantiae, quod sic efferrī potest: si quid existit, substantia aliqua existere debet; vel: omnis operatio aut modificatio supponit naturaliter substantiam, cui inest, et a qua procedit.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Non quaeritur an singulares substantias clare cognoscamus, sed an ipsius substantiae

spectatae in abstracto notio sit clara. Iam vero ea notio rei clara est, per quam possumus rem a ceteris distinguere, quae non sunt ipsa: atqui per hanc notionem distinguimus substantiam ab omnibus aliis rebus, h. e. accidentibus, quae sunt ens in alio: ergo.

Si autem quaeratur origo huius conceptus in nobis, respondendum est 1° de hac quaestione agi in Anthropologia, ubi de origine idearum: 2° ut breviter aliquid inuamur, conceptum hunc gigni in nobis ex eo quod nos sentiamus sub diversis modificationibus manere eosdem, nec esse nos alterius modificationem, sed per nos esse et agere.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Sane si aliquid existit, hoc vel est ens in alio, vel ens per se; inter haec enim, cum sint contradictoria, nullum est medium. Si est ens per se; existit ergo substantia. Si est ens in alio; existit ergo illud, cui ipsum inest; hoc vero vel est in alio, vel per se: at in infinitum procedi nequit in hac serie. Nam series est subordinata, in qua praecedens ratio est consequentis, quare si deest antecedens, deest quoque consequens: primum igitur in hac serie haberi debet: et idcirco nequit procedi in infinitum. (Cf. Th. XXI p. I, ubi eandem argumentationem instituere oportebit). Procederetur autem in infinitum, si quodvis ens in quo est aliud, esset et ipsum rursus in alio: sistendum ergo est in eo quod sit ens per se: igitur si est aliquid ens in alio, h. e. accidens, est quoque substantia.

Item modificatio, vel operatio sunt relativa ad subiectum aliquid modificatum, vel operans: cum autem pari ratione non possit in his subiectis procedi in infinitum, deveniendum est ad subiectum, quod nulli insit, sed sit per se; h. e. ad substantiam.

Dices: possunt existere per divinam virtutem accidentia sine substantia: ergo principium non est omnino verum.

Respondeo: a) id fieri posse supernaturaliter, non naturaliter: nos autem loquimur de ordine naturali, sive de naturali exigentia, quam supernaturalis operatio non excludit. b) Non omnia accidentia certe posse et supernatura-

liter existere separata, ut figura, motus, actus vitales. c) Ut id fiat requiri agens aliquod, virtute cuius accidentia subsistant, quod agens erit substantia: ideoque semper verum est quod, siquid existit, substantia aliqua existere debet.

THESIS XIV^a

Competit substantiae primae I esse individuum: II non recipere magis et minus: III non habere contrarium: IV subiectum autem esse contrariorum: V partes substantiae et ipsas quoque substantias esse.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Hanc proprietatem recenset Philosophus oper. cit. c. 3 n. 16 « omnis prima substantia, inquit, significat τοῦδε τι, hoc aliquid. Ratio est, quia est realis, et quidquid est reale, est indivisum in se, et unum numero (th. VI, p. II).

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Cum qualitates, puta color, calor, etc. possint secundum rationem suam intendi et remitti, dicuntur recipere magis et minus: secus autem dicendum de substantia. De augmento et diminutione loquimur in ratione substantiae, ita ut substantia quaevis, prout substantia est, recipiat magis aut minus. Ut ergo substantia magis et minus recipere posset, oporteret eam minui posse et augeri secundum ipsam rationem substantiae. Atqui substantia quaevis, quamvis possit desinere, nequit tamen minui et augeri in ratione substantiae, licet secundum alias rationes minui vel augeri possit id quod est substantia. Sane ratio substantiae in hoc est sita, ut per se sit, h. e. in nullo sit subiecto: atqui haec ratio est in indivisibili posita, nec potest in se ipsa recipere gradus: ergo. Cf. locum citatum num. 20.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Contrarium habere potest id quod potest ab alio expelli ex eodem subiecto: contraria enim sunt, quae ab eodem subiecto se mutuo expellunt: quod ergo habet contrarium est in aliquo subiecto atqui substantia prima non est in subiecto: ergo. Cf. ibid. n. 18.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Contraria subiectum aliquod commune postulant: porro subiectum vel est immediate aliquod accidens, vel est immediate substantia: alterutrum autem esse debet. Iam vero si immediate est substantia, habemus quod intendimus; si autem accidens est immediate subiectum contrariorum; ergo subiectum ultimum erit substantia (th. praeced. II p.): igitur semper substantia subiectum est contrariorum. Cf. ibid. n. 21.

DEMONSTRATIO V. PARTIS. Substantia vel est simplex, vel composita. Composita partes habet. Iam vero unaquaeque ex his partibus, cum sit distincta ab alia (secus enim partes non forent) est aliquod ens: si autem est aliquod ens, vel est substantia, vel accidens. Alterutrum autem esse debet: quia divisio entis in substantiam et accidens est adaequata: nam vel ens est in subiecto, vel non est in subiecto. Atqui pars nequit esse accidens. Etenim 1° ex accidentibus non potest componi substantia: 2° accidens est id quod est in alio non sicut pars (n. VI); ideoque esse partem, et esse accidens subiecti alicuius, invicem pugnant. Igitur pars substantiae et ipsa est substantia quaedam: ergo. Quocirca repugnare dicendae sunt eae substantiae partes reales distinctae inter se, quae sint partes in ipsa ratione substantiae, ita ut ipsae, licet distinctae, nondum sint per se substantiae, sed tantum elementa constitutiva substantiae, quae primo sit, cum ipsae uniuntur. Nam hae singulae partes et essent ens aliquod; quia reales sunt et distinctae; et tamen non forent nec substantia, nec accidens; quod repugnat. Quocirca Philosophus (Met. V, 8) docet substantias dici tum corpora simplicia, tum universim corpora, et quae ex his consistunt viventia, ac partes horum.

THESIS XV^a

I Distinctis notionibus substantiae, et naturae, tenendum est omnem naturam proprie dictam esse substantiam: II omnem partiter substantiam esse aliquam naturam: III substantiam esse posse vel naturam completam, vel incompletam: IV nihilominus certo

quodam sensu omnem substantiam dici posse naturam completam; V tandem iisdem manentibus substantiis diversas naturas constitui posse.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. *Substantiae* notionem iam dedimus. *Natura* proprie est principium intrinsecum ultimum actionum, et passionum alicuius subiecti. Nempe quum aliquid operatur habet in seipso, ideoque intrinsecum, principium operationum; secus non ipsum est quod operatur. Si principium operationis sit facultas a substantia distincta, haec, quum sit dependens a substantia, erit principium secundarium, non ultimum: substantia vero quae per se est, erit principium ultimum. Item quum aliquid recipit in se aliquid ab alio et modificatur, ratio debet esse in eo cur id possit pati; haec vero ratio vel est ab aliquo accidente in eo existente, vel est a substantia; si ab accidente, ea non erit ratio ultima, sed secundaria; quia accidens esse quod habet, habet a substantia, cuius est: ergo haec ratio erit substantia ipsa subiecti, quae ratio significatur in definitione allata, quum dicitur *principium passionum*.

Ex his liquet naturam et substantiam esse eandem realitatem, quae est substantia, prout per se existit; est natura, prout est principium operationum et passionum. Hinc omnis natura est aliqua substantia; et cum substantia sit ens permanens; principium quoque intrinsecum ultimum, quod est natura, permanens sit oportet.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Nulla est reapse substantia, quae aliquam operationem edere non possit sive resistendo, sive movendo, sive vivendo. Quaevis autem substantia possibilis ad aliquam classem earum, quae sunt, revocari debet; ergo.

Dices esse substantias quasdam, quae carent principio intrinseco operationis, ut corpora, quae ideo egent determinatione ab extrinseco, ut sint in motu: agunt autem corpora existentia in motu.

Respondeo substantias huiusmodi primo habere principium intrinsecum passionum, et mobilitatis. Deinde habere

principium intrinsecum operationis: nam saltem efficacia resistendi est intrinsece ab ipsis. Omnis ergo substantia est quaedam vis (cf. quae dicemus in Cap. seq. De causalitate Entium).

DEMONSTRATIO III. PARTIS. *Natura* dicitur *completa*, vel *incompleta* ratione habita operationum, quarum sit aut non sit principium intrinsecum sibi sufficiens. Itaque natura incompleta est, quae pro aliquo operationum ordine, ad quas exerendas est ex se ordinata, non est principium sufficiens; sed se habet ut pars eiusdem; et indiget compleri ab alio, ut sunt singula organa in vivente. *Natura completa* est ea, quae est principium intrinsecum integrum, sive sufficiens sibi, certarum operationum. Porro substantia potest esse natura incompleta, cuiusmodi sunt eae substantiae, quae sunt partes alicuius compositi naturalis: et potest esse natura completa, ut ipsae substantiae compositae, vel simplices, quae non sint partes alterius.

Nota. Divisionem hanc completae et incompletae attribui quoque substantiae: verum haec divisio non cadit in ipsam rationem substantiae (Th. XIV. p. II.), sed in naturam, qua substantia gaudet. Scilicet [substantia spectata per se, nempe secundum ipsam rationem substantiae, nequit esse incompleta, quia est semper *ens non in alio*, quo tota ratio substantiae continetur. Potest vero esse incompleta in ratione principii quoad aliquas operationes aut passiones; atque per aliam substantiam compleri: et sic habetur, iisdem unitis, substantia composita et natura completa. Substantia dicitur composita, quia est ex partibus, quae sunt substantiae; ideoque non est simplex substantia: dicitur natura completa, quia ex pluribus incompletis principiis fit unum principium sufficiens.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Nulla est substantia, quae aliquam operationem edere non possit: oportet ergo ut sit aliqua operatio, quam per se solam edere valeat. Si igitur in ordine ad illam operationem spectetur substantia, dicenda est principium sufficiens; ideoque quoad illam natura completa; ergo.